

quod quamvis alicui prosit in aliquo casu falli, non tamen propter hoc bonum aliquod malum faciendum est; sicut nec est furandum, ut eleemosynæ dentur. Et ita, cum mendacium de se inordinationem habeat, non est mentiendum pro quocumque alterius commodo ¹). Quoad vero exemplum ab homicidio petitur, audiatur s. Bonaventura: « Dicendum, quod quamvis gravius peccatum sit utrumque eorum (*furtum et homicidium*), quando fit mala intentione et malo fine; quia tamen contingit illa a malo fine separari, ideo possunt bene fieri: non sic autem est in mendacio reperire, quia de ipsius nominis ratione nominat intentionis obligationem ²».

ART. IV. De iure proprietatis, legitimitate, et origine

120. Inter officia, quae *hypothetica* dicuntur ³, ea eminent, quae ex *proprietate* manant. Factum enim, quod titulum iuris in altero constituit, et ex quo illa officia enascuntur, in eo maxime consistit, quod alter rem aliquam *suam* effecerit; unde qui eam surripit, iustitiam laedit, quatenus rem alienam sibi usurpat. Itaque de proprietatis natura, legitimitate, et variis eius acquirendi modis hic disserimus, ita tamen, ut generaliora principia tantum expendamus.

da sint loca Scripturarum, quae ab adversariis pro sua sententia proferuntur, sanctus Doctor explicavit. Minime autem audiendus est Moshem., qui (*Histoire ecclésiastique*, t. I, p. 388) licitum ex s. Augustino esse mendacium asserit, ubi hoc ad Ecclesiae utilitatem prosit; nam sanctus Doctor sententiam istam omnino improbat, inquit (*De mendac.*, c. IV) *non minore, aut fortasse etiam maiore scelere in Deo laudari falsitatem, quam vituperari veritatem*. Cf. Ab. Flottes, *Études sur saint Augustin*, p. 3, c. I, § VII, p. 534-535, Montpellier 1861.

¹ In lib. III Sent., Dist. XXXVIII, q. I, a. 3 ad 6. Inde autem haud sequitur ne licitum quidem esse veritatem aliquando occultare. Nam « aliquis verbo mentitur, quando significat quod non est; non autem quando tacet quod est; quod aliquando licet »; ² ²ae, q. CXI, a. 1 ad 4. Immo, ubi silentio defungi quis non potest, non censetur mentiri, si ex iusta causa eas adhibeat locutiones, quae veram loquentis mentem satis manifestare valent, sed ex multiplici earum significatione falsam possunt ingenerare opinionem. Sic nemo s. Athanasium reprehenderit, qui cum a Iuliani satellitibus quaereretur ad necem, interrogantibus illis, quantum inde abesset Athanasius, respondit eum non longe abesse. Cf. Theodoret., *Hist. Eccl.*, lib. III, c. 8.

² *Loc. cit.*, a. 1, q. 2 ad arg. — ³ Cf. p. 227, part. I.

121. Atque in primis, proprietatis, prout hic sumitur, notio, seu definitio haec est: *Ius perfectum per actus legitimos acquisitum disponendi pro libitu de aliqua re exteriori ac eius utilitate cum exclusione aliorum* ¹. Nominis *dominii* etiam appellatur ²; unde qui iure proprietatis in aliqua re gaudet, *dominus* vulgo dicitur.

122. Ex hac *dominii* notione consequitur 1° ipsum circa ea, quae usu exhauriuntur, ac proinde pluribus inservire nequeunt, versari; siquidem exclusio aliorum ab iis, quae nunquam usu exhauriuntur, cuiusmodi sunt, e. g., aer, lux, calor solis, aqua profluens, haud fingi potest. 2° Tria in *dominio* iura contineri, nempe 1° ius rem retinendi, seu possidendi ³; 2° ius de ea, uti libuerit, disponendi, adeo ut *dominus* possit rem immutare, consumere, alienare; nam « illud dicimus possidere, quod quiete et plene habemus ⁴ », et circa quod « possumus, quod volumus, facere ⁵ ». Quam ob rationem « possessiones dicuntur facultates, quia in *dominio* sunt possidentis ⁶ »; 3° ius rem vindicandi, seu repetendi, si forte, domino invito, aut insecro, in aliorum manibus transierit. Unde obligatio restitutionis, quae in iis existit, « nihil

¹ Vi nominis *proprietatis* significat arctam et aptam rerum cum aliquo coniunctionem. Unde rerum *proprium* et *communium* distinctio, qua usus est Cicero inquit: « Uti cum ademerit nobis omnia, quae nostra erant *propria*, ne lucem quoque hanc, quae *communis* est, eripere cupiat »; *Pro Rosc. Amer.*, 1, 2.

² Nomina *dominii* et *proprietatis* promiscue usurpantur, quatenus haec pro iure accipitur; ast *proprietatis* non tantum ad ius, sed etiam ad eius obiectum significandum porrigitur. Longissime autem distat *proprietatis* a *iurisdictione*; haec enim ad personas potissimum refertur, neque ius utendi dici potest.

³ Distinguendum est ius rem possidendi ab actuali possessione, seu physica facultate re utendi et fruendi. *Possessio* enim legitima, salvo *dominio*, et iure possidendi, amitti potest. E. g., agri inundati, vel rei amissae, aut vi seu dolo ablatae possessio amittitur, et tamen ius possidendi retinetur; quod non amittitur nisi ex *domini* expressa, aut legitime praesumpta voluntate.

⁴ In lib. I Sent., Dist. VIII, q. II, a. 1 ad 6.

⁵ *Qq. disp.*, *De Malo*, q. XIII, a. 1 c. Et *ibid.*, *De Ver.*, q. VII, a. 7 c. « Illud proprie dicitur haberi ut possessio, quod habetur ad nutum ». Hoc autem ius in civili societate quibusdam limitibus aliquando circumscribitur.

⁶ In lib. II Sent., Dist. XXIV, q. I, a. 1 ad 2.

aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suae¹ ».

123. Notione iuris proprietatis declarata, quid de eius primaeve origine dicendum sit, inquiramus oportet. Sed ut haec quaestio plane definiatur, in primis sequentem demonstramus propositionem, adversus *Comunistas* et *Socialistas*², qui nullum dominium, nullumque ius proprietatis penes homines esse admittendum, ac proinde communitatem et aequalitatem bonorum introducendam esse blaterant³.

¹ 2^a 2^{ae}, q. LXII, a. 1 c.

² *Comunistae* et *Socialistae* in eo, quod proprietatem aggrediuntur, secum conveniunt. De aliis eorum erroribus in altera sectione sermo erit.

³ Inter celebriores huius sententiae sectatores numerantur St-Simon, Carolus Fourier, Stephanus Cabet, Petrus Leroux, Robertus Owen, Louis Blanc, et Proudhonus, qui (*Système des contradictions économique*, t. II, p. 323, Paris 1846) proprietatem nihil aliud, quam furtum esse effutiit (vid. de his Thonissen, *Le Socialisme depuis l'antiquité jusqu'à la constitution française du 14 Janvier 1852*, t. II, c. IX, sect. 1-2, p. 1 sqq, Lovanii 1852). Socialismus nuncupatur etiam *Systema phalansterianum*, quia Fourier regionum incolas in varias *phalanges industriales*, seu cohortes dividit, et unicuique earum communes habitationes, quas *Phalansteria* vocat, assignat (cf. Victor Considérant, *Exposition abrégée du système phalanstérien*, Paris 1845, et Opusc., *Idée d'un phalanstère*, § 13). Omissis Platonis, aliorumque hypotheticis figmentis, quae Thomas Morus, Guilielmus Postell, Thomas Campanella, Ioannes Bodin, atque Harrington restaurare conati sunt (vid. de his Paul. Mazius, *Delle origini primitive del Comunismo e Socialismo riconosciute nelle dottrine del Protestantismo*, in Ephem. *La Scienza e la Fede*, vol. XXVII, p. 399, Napoli 1854), Comunismi et Socialismi error ab haeresi ortum duxit. Sane de priorum saeculorum haereticis s. Epiphanius scribit dici se *Apostolicos voluisse, qui et apotacticos, id est renuntiatores se nominant; hoc enim diligenter observant, ne quidquam possideant* (*Adv. Haeres.*, lib. II, c. 61). Qui, ut s. Thomas monet (*Contr. Gent.*, lib. III, c. 127), « ideo haeretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui utuntur ipsis rebus, quibus ipsi carent ». Deinde illicitam et plane iniquam esse distinctam et privatam bonorum possessionem docuerunt Manichaei (cf. s. Aug., *De Mor. Eccl. Cath.*, lib. I, c. 35, n. 78 sqq), Pelagiani (cf. idem s. Aug., *De Gestis Pelagii*, c. 35, n. 65), Waldenses, Albigenes, alique eiusdem furfuris haeretici (vid. Villegardelle, *Histoire des idées sociales*, Paris 1846). Errorem autem illum cum Protestantismo arcte connecti ostendunt Nicolas (*Del Protestantismo e di tutte l'eresie nelle loro attinenze col Socialismo*, trad., lib. II, c. 9, p. 195 sqq, Napoli 1852), et Perrone (*Il Protestantismo e*

124. Prop. *Ius acquirendi proprietatem quarumdam rerum homini ex naturali sua conditione competit; atque reicienda est positiva bonorum communitio, necnon aequalis eorum distributio.*

Prob. 1^a pars. In primis dubitari nequit, quin homo naturale dominium habeat rerum exteriorum, « quantum ad potestatem utendi ipsis¹ »; quia « per rationem et voluntatem potest uti rebus exterioribus, quasi propter se factis; semper enim imperfectiora sunt propter perfectiora² ». Iam ex hoc ipso, quod homo potest uti rebus exterioribus, quia *ad corporalem hominis sustentationem, a Divina Providentia ordinantur*³, consequitur, ut quis ius habeat rem aliquam sibi propriam faciendi. Cum enim plures ex rebus exterioribus, e.g., fruges, animalia, utpote quae ad finitum, circumscriptumque usum ordinantur, pluribus sufficere nequeant, siquidem pro utilitate unius consumptae, vel etiam adhibitae, aliis deservire nequeunt; ius exurgit, quo aliquis earum congruentem partem, quae adhuc nullius est, occupet et adhibeat, ceteris remotis, ut illam indigentiae suae accommodet.

125. Haec autem ratio non solum proprietatem, ut ita dicamus, *transitoriam*, sed etiam permanentem sancit. Etenim, quousque vita nostra, eorumque, quibus vel ex iustitia, vel ex caritate consulere debemus, perdurabit, iis bonis indigemus, quae, ut praesto sint, exercitium humanae activitatis exquirunt. Atqui homo, ob naturae suae imbecillitatem, activitatem illam assidue nequit exercere. Ergo ordo naturae postulat, ut prudenter in posterum prospiciat, stabiliter res si-

la Regola di Fede, Part. III, vol. III, c. IX, § I, p. 214 sqq, Napoli 1853). Res omnibus nota est *rusticanorum bellum*, seu *proletariorum in proprietarios*, quod Lutherus excitaverat, et feri Anabaptistae persecuti sunt, furentissimas plebes ductantibus Stork, Munzero, Moravis fratribus Huttero, et Gabriele, omniumque fraudum magistris Mathia, et Ioanne de Leyde. Vid. Alfred Sudre, *Histoire du Comunisme, ou Réfutation historique des utopies socialistes*, Bruxelles 1850; Louis Reybaud, *Études sur les Réformateurs, ou Socialistes modernes*, Paris 1864; Thonissen, *Op. cit.*, t. I, c. VI, p. 166 sqq, ed. cit.

¹ 2^a 2^{ae}, q. LXVI, a. 1 ad 1.

² *Ibid.*, c. — ³ *Ibid.*, ad 1.

bi adseiscendo, ut earum proprietate iuветur, si sua industria non potest; alioquin mediis ad vitam conservandam destitueretur, cum maiori laborans infirmitate, magis eis indigeat ¹.

126. Accedit, quod homo vi naturae suae industrius aliquid novi rebus arte sua communicat, in quas industriae suae fructus sibi habendos, conservandos, et ex sententia adhibendos naturali pollet iure. Atqui ortum inde ducit ius in fundum ipsum, quem labore proprio quis coluit, ut certo tempore fructus ferat; tum quia nisi quis habeat ius compellendi ceteros, ne culturam agri corrumpant, nullum foret ius a natura concessum in propriae industriae fructus, tum quia iniquum est, ut quisque rem occupare possit, quam aliquis, qui industria sua meliorem eam reddidit, aut quacumque ratione immutavit, ad seipsum ordinavit, ac proinde suam effecit ².

127. Quinimpo potest quis plus acquirere, quam quod ad vitam secundum gradum suum degendam necessarium est. Quod adnotandum est adversus Genuensis sententiam, qui Lo-chium ³ secutus, tamquam fures habet, qui maiorem bonorum partem sibi vindicant, quam quod necessitas vitae et conditionis postulat ⁴. Sane indigentia, ob quam rerum dominium legitime acquiritur, est vel nostra, vel aliena, scilicet non solum eorum, qui naturali cognatione nobiscum copulati sunt, sed etiam eorum, quos amicitiae, aut beneficentiae amore volumus, aut possumus iuvare. Huic autem indigentiae subvenire haud posset, cui nihil superfluum relinquatur. « Ex parte dantis (*eleemosynam*) considerandum est, ut id, quod est in eleemosynas erogandum, sit ei superfluum, secundum illud Luc. 11, *Quod superest, date eleemosynam* ⁵ ». Quod

¹ « Ad providentiam pertinet prospicere id, quod est per se conveniens fini »; 2^a 2^{ae}, q. XLIX, a. 7 ad 3.

² « Dicitur esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur »; I, q. XXI, a. 1 ad 3.

³ *Du gouvernement civil*, c. 4, Amstel. 1780.

⁴ *De officiis*, lib. I, c. XII, § 9 et 10, p. 139-140, Venetiis 1788; *Diceosina*, lib. I, c. X, § VI, t. II, p. 3, Napoli 1817.

⁵ 2^a 2^{ae}, q. XXXII, a. 3 c.

argumentum firmum manet, etiamsi hypothesis fingatur, unumquemque id, quod ad vitam et conditionem suam necessarium est, possidere. Etenim si quis inopinato casu omnia possessa amitteret, neminem auxilio vocare posset, quia nemini quidpiam superfluum superesset.

128. Neque illud praetermissum volumus, quod nempe magnificentiae virtus haud existere posset, si homini ea tantum possidere liceret, quae vitae et conditioni suae necessaria sunt. Etenim « ad magnificentiam pertinet intendere ad aliquod magnum opus faciendum. Ad hoc autem, quod aliquod magnum opus convenienter fiat, requiruntur proportionali sumptus; non enim possunt magna opera fieri, nisi cum magnis expensis ¹ ».

129. Itaque fures haud dicendi sunt, qui maiorem bonorum partem sibi vindicant, quam necessitas vitae et conditionis postulat. Fures enim sunt, qui aliena carpunt, retinentque, invito domino: At qui sua industria sibi adseiscit bona, quae antea nullius erant, aliena non rapit, ideoque nulli iniuriam facit.

130. Alteram partem s. Thomas demonstrat hunc in modum: « Quod homo propria possideat, est necessarium ad humanam vitam propter tria. Primo, quia magis sollicitus est unusquisque ad procurandum aliquid, quod sibi soli competit, quam id, quod est commune omnium, vel multorum; quia unusquisque laborem fugiens, relinquit alteri id, quod pertinet ad commune; sicut accidit in multitudine ministrorum. Alio modo, quia ordinatus res humanae tractantur, si singulis immineat propria cura alicuius rei procurandae: esset autem confusio, si quilibet indistincte quaelibet procuraret. Tertio, quia per hoc magis pacificus status hominum conservatur, dum unusquisque re sua contentus est: unde videmus, quod inter eos, qui communiter et ex indiviso aliquid possident, frequentius iurgia oriuntur ² ». Et sane, dominio, seu iure proprietatis sublato, quis-

¹ 2^a 2^{ae}, q. CXXXIV, a. 3 c.

² *Ibid.*, q. LXVI, a. 2 c. Itaque non a rerum humanarum experientia, sed ex imaginationis suae penu consilia sumunt, qui homines commentitios, et non quales revera sunt, pro libitu effingunt, et rempublicam somniant, quae ex omnibus civibus, tamquam ex una fami-

quæ rem communem, qua uti vellet, suam facere conaretur, potentiores omnia raperent, nemo molestos labores aggrediretur, neque commerciis, scientiarum et artium studiis, vel agris colendis operam navaret, si fructus inde profecturi nec sibi, nec suis, sed omnibus indiscriminatim hominibus, otiosis etiã et scelestis, cedere omnino deberent ¹. E contrario, experientia comprobatum est, progressum culturae in populis semper cum meliori dominiorum ratione convenisse, ita ut quo securior, firmior, et studiosior singularis rerum proprietas fuerit, eo magis artes, commercium, rerum omnium abundantiam, pacis studia, ac politiores disciplinas progredi videamus ².

lia conderetur, in qua unum cunctis atque indivisum patrimonium curae esset, et in positiva bonorum communione omnes viverent. Quod de republica Platonis Cicero his verbis enuntiavit: « Nam princeps ille, quo nemo in scribendo praestantior fuit, aream sibi sumsit, in qua civitatem extrueret arbitrato suo, praeclaram ille quidem fortasse, sed a vita hominum abhorrentem, et a moribus » (*De Rep.*, lib. II, c. II). Neque exemplum ex primis Christi fidelibus desumptum, qui vitam inter se inierunt communem, ad rem afferri potest. Nam, ut recte advertit De Lugo, « stat utique, quod in aliqua bonorum congregatione utilius sit ad pacem communem nihil proprium singulos habere, ubi nempe propter singulorum perfectionem, et animorum concordiam omnia discrimina et inconvenientia facile vitari queunt, deputatis aliquibus, qui res communes administrant, et ceterorum prospiciant necessitatibus, prout coetibus religiosis. . . ; sed in generali hominum societate modus ille vivendi utilis esse non potest » (*Tract. de Iust. et Iure*, Dissert. VI, art. 1). Ceterum, proprietatem primi fideles integram retinuerunt, dum sola caritas quaedam effecerat communia. Petrus enim Ananiam non de iniustitia, sed de mendacio arguebat, inquiens: « Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto, et fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, et venditum in tua erat potestate? » *Act.* V, 3-4. Vid. s. Ioann. Chrysost., *In Act. Apost.*, Hom. XII.

¹ Hinc monstruosum comunismi errorem Pius IX appellat *infandam ac vel ipsi naturali iuri maxime adversam doctrinam*, qua semel admissa, omnium iura, res, proprietates, ac societas funditus evertentur; *Encycl. Qui pluribus*, die 9 Nov. 1846. Item in *Encycl. Noscitis et Nobiscum*, die 8 Dec. 1849, *nefaria vocat novi Socialismi et Comunismi systemata*. Vid. etiam *Encycl. Quibus luctuosissimis*, die 5 Sept. 1851.

² Legere praestat, *Della Motta, Saggio intorno al Socialismo ed alle dottrine e tendenze socialistiche*, Napoli 1852; et p. Luciano Liberato-

131. *Prob.* 3^a pars. Ordo civitatis ex diversitate officiorum et artium constituitur: « Non esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diversi ordines non essent. Quae quidem diversitas ordinum secundum diversa officia, et actus consideratur; sicut patet, quod in una civitate sunt diversi ordines secundum diversos actus; nam alius est ordo iudicantium, et alius pugnantium, et alius laborantium in agris: et sic de aliis ¹ ». Quare unitas civitatis haud consistere posset, « si tollatur aliqua distinctio officiorum . . . sicut si aliquis faciat concentum univocum, idest omnes cantantes in una voce, iam non erit symphonia et consonantia vocum ² ». Igitur sicut diversae voces et soni in musica, et varia in corporis humani compage congruunt membra, quibus diversae virtutes et operationes respondent, ita in civibus diversi gradus requiruntur, secundum quos diversas operationes et artes exercent. Atqui huiusmodi differentia inaequalitatem bonorum expostulat, tum quia, e. g., maiores sumtus cogitur facere nobilis, quam ignobilis; tum quia secus industria eorum, qui ad magna factitanda alacriores sunt, comprimeretur. Ergo.

132. Quinimmo ne ordo quidem naturae aequalem illam bonorum partitionem patitur. Divina enim Providentia res creatas in quadam inaequalitate constituit sive quoad naturam, sive quoad meritum. Quocirca aequalitatem in bonis temporalibus, uti sunt possessiones, ponere, idem est ac ordinem in rebus destruere, quem s. Augustinus ratione inaequalitatis definit, *parium et disparium rerum sua cuique tribuens dispositio* ³.

133. Ceterum, quemadmodum Aristoteles monuit ⁴, aequa

re, *Il Comunismo e Socialismo nelle loro stravaganze intorno alla Religione, ed al Politico*, § VIII-IX, p. 54 sqq., Napoli 1850.

¹ I, q. CVIII, a. 2 c.

² *In lib. II Politic.*, lect. V.

³ *De Civ. Dei*, lib. XIX, c. 13, n. 1. Circa s. Augustini de proprietate doctrinam, quam velut absurdam traducit Barbeyrac (*Traité de la morale des Pères*, c. XVI, pref. p. 49), legere praestat Rem. Ceillier, *Apologie de la morale des Pères*, p. 420-422, Paris 1718. Vid. etiam Flottes, *Op. cit.*, *ibid.*, § VIII, p. 535-539.

⁴ *Polit.*, lib. II, c. 3, *Opp.*, t. I, p. 503-504, Parisiis 1848, ed. Didot.

haec inter homines bonorum partitio re ipsa numquam existere posset. Etenim individua in familiis aequali ratione haud multiplicantur, quia contingit unum patrem familias multos filios habere, alium autem nullum. Non igitur isti aequalia bona possiderent, sed potius alter eis deficeret, alter superabundaret. Deinde, cum homines ingenio et industria, necnon corporis viribus inaequales sint, fit, ut etiamsi hodie agrorum, aliarumque rerum aequa admissim fieret distributio, tamen ad breve tempus duraret. Etenim qui inertia, vel aegritudine laborat, bona sua conficiet et dilapidabit; dum e contrario portionem suam ampliabit, qui in ea operam et curam adhibere volet, et poterit¹.

134. At vero haec, quam vindicamus, bonorum inaequalitas ita intelligenda est, ut qui divitiis affluunt, maxime cavere debeant, ne per eas a virtute retrahantur « vel nimia sollicitudine, vel nimia affectione ad ipsas, vel etiam mentis elatione ex eis consurgente² ». Et quoniam divitiae, ut iam diximus³, ad bonum virtutis necessariae sunt, praesertim quia *per eas aliis subvenimus*⁴, ideo ad aliorum inopiam sublevandam, ac reipublicae utilitatem comparandam suas opes debent divites convertere: « Quantum ad hoc (*usum circa res exteriores*), non debet homo habere res exteriores ut proprias, sed ut communes; ut scilicet de facili aliquis eas communicet in necessitate aliorum⁵ ». Quocirca divitiarum pos-

¹ Frustra autem Mablyus (*De la législation, ou princip. des lois*, liv. 2, c. 2) Licurgum celebrat, quod penes Laacedemonios aequalem partitionem bonorum constituerit. Nam, praeterquam quod apud illum populum vitae militari addictum magna non erat bonorum differentia, vix post bellum Peloponnense, sensus proprietatis individualis, teste Aristotele (*Polit.*, lib. II, c. 6, p. 312-314, *Opp.* t. I, ed. cit.) adeo vehementer a vi, qua cohibitus fuerat, se extricavit, ut aequalitas illa in maximam evaserit inaequalitatem (Cf Troplong, *De la propriété*, c. 12-16). Neque leges agrarias apud Romanos Communistis favere vel ex hoc uno probatur, quod duplex erat ager, *publicus* nempe ad rempublicam, et *privatus* ad singulos pertinens. Cf de hac re Lud. Hollmann, *De legibus agrariis populi Romani*, Strasburg. 1674; Thonissen, *Op. cit.*, t. I, c. 2, p. 60 sqq, ed. cit.

² *Contr. Gent.*, lib. III, c. 133.

³ Pag. 62-63. — ⁴ *Contr. Gent.*, *ibid.*

⁵ 2^a 2^{ae}, q. LXVI, a. 2 c. Et *ibid.*, q. XXXII, a. 5 ad 2: « Bo-

sessio secundum se non est illicita, « si ordo rationis servetur, ita scilicet quod iuste homo possideat, quae habet, et quod in eis finem voluntatis suae non constituat, et quod in eis debito modo utatur ad suam, et aliorum utilitatem¹ ».

135. Haec, quae demonstravimus, ad solutionem quaestionis circa primaeam originem proprietatis plana via nos ducunt. Qua in re distinguendum est ius acquirendae proprietatis a facto, quo illud ius in actum redigitur.

Porro, quoad primum, ex dictis manifestum est ius acquirendae proprietatis a natura, aequae ac ius, quo homo pol-

na temporalia, quae homini divinitus conferuntur, eius quidem sunt quantum ad proprietatem, sed quantum ad usum non solum debent esse eius, sed etiam aliorum, qui ex eis sustentari possunt ex eo, quod ei superfluum est. Hac quidem ratione intelligenda sunt illa aliquorum PP. enunciata, quibus Communistae abutuntur. Labentibus enim tertio, quarto praesertim et quinto saeculo, undique concusso, vel diruto Romano imperio, diffidentia, et cupiditas, ut in politicis commotionibus contingit, divitum corda in pauperes praecludebant. Tunc Patres et Ecclesiae Doctores in crudeles divitias insurrexerunt. Conditae esse universae ad communem omnium vitam memorabant: iustitiam a beneficentia, cum de vita ageretur, non seiungebant. Exemplo sit illud s. Ambrosii: « Formam iustitiae putaverunt philosophi, ut quis communia, id est publica, pro publicis habeant, privata pro suis. Ne hoc quidem secundum naturam: Natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim Deus generari iussit omnia, ut pastus omnibus communis esset, et terra foret omnium quaedam communis possessio. Natura igitur ius commune generavit; usurpatio ius fecit privatum » (*De Off.*, lib. I, c. 26). Prosequitur autem: « Dum augere opes, aggregare pecunias, occupare terras possessionibus, praestare divitiis cupimus; iustitiae formam exuimus, beneficentiam communem amisimus. Quomodo enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri quod sibi quaerat? » (*Ibid.*, c. 28) Igitur sanctus Doctor 1° non de stricta iustitia loquitur, sed de illa bonitatis forma, quae iustitiam simul et beneficentiam complectitur. 2° Verissimum creationis finem indicat, dum ait: *Natura omnia omnibus in commune profudit; natura ius commune generavit*, omnes enim communiter ad res, quae nullius erant, acquirendas iure pollebant. 3° Non proprietatem arguit, sed divitum ingulviam, dum concludit: *Usurpatio ius fecit privatum*; illa nempe usurpatio, quae, ut declaraverat, pecunias pecuniis, possessiones possessionibus sine fine congerens, iustitiae et misericordiae formam exuerat; non vero illa proprietatis, quae suis providens superflua miseris elargiatur. Cf. Audisio, *Iuris nat. et gent. privati et publici fundamenta*, lib. II, tit. III, § 12, p. 119, Neapoli 1853.

¹ *Contr. Gent.*, lib. III, c. 127.

let, ad vitae honestam et commodam conservationem sibi procurandam, proficisci. Hinc constans et perpetuus omnium sensus eadem ratione se dominii ius habere in ea, quae sine aliorum iniuria sibi comparaverint, qua vitae ipsius conservandae ius sentiunt. Neque ulla gens assignari potest, ubi furtum non vetetur, et graviter puniatur; neque ullus homo, qui ius proprietatis sine iniquitate violari non posse firmissime non teneat.

136. Quae cum ita se habeant, valde aberrant, qui positivam bonorum communionem tamquam naturalem admittunt, docentque homines ea se abdicasse, atque vel ex libera conventionem, vel ex legibus civilibus proprietatem fuisse institutam¹. Sane, praeterquam quod ista sententia putido imaginationis figmento de sylvestri statu naturae innititur, ius proprietatis, cum ad vitam honeste degendam sit necessarium, a libera hominum conventionem, vel a legumlatoribus voluntate proficisci non poterat. Universalis autem, et constans

¹ Proprietatem non ex iure naturali, sed ex legum civilium institutionibus derivasse asserunt, praeter alios, Bentham (*Traité de la législation*, c. VIII, t. II, p. 33-37, Paris 1802), et Montesquieu (*Esprit des lois*, l. XXVI, c. 15). Rousseau autem eo devenit, ut actum illius, qui primus aliquam bonorum partem sibi, ceteros repellendo, adsciverit, tamquam meram damnet usurpationem, qua omnia sunt genita mala, illaque est ablata felicitas, ad quam homo conditus erat, nondum inita societate (*Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, part. 2, *Oeuvr. compl.*, t. I, p. 275 sqq). Ex qua sophistae Genevensis doctrina Baboeuf (cf *Le Tribun. du peuple*, p. 187), alique abrogandam privatam proprietatem contenderunt, et communem instituendam esse administrationem, per quam bona omnia in commune collata ex aequo omnibus distribuerebantur. In insurrectione democratica, quae anno 1789 in Galliis contingit, Mirabeau, illius Conventus (*Assemblée constituante*) orator, de proprietate ita disserebat: « Particularis proprietas dominium est legum vi et facultate acquisitum: sola lex proprietatem constituit » (*Hist. parlement.*, t. V, p. 323). Eandem cantilenam cecinerunt Tronchet (*Ibid.*, t. IX, p. 302 sqq) et Robespierre (*Ibid.*, p. 300). Nisi quod in Comitibus diei 24 Jun. 1793, articulis 16 et 19, iure proprietatis retento, decretum fuit, « ne quis minima quaque rei suae parte privari umquam posset, nisi urgente publica necessitate, rite demonstrata, atque evidenti, nec sine iusta ac praevia indemnitate »; *Déclarations des droits de l'homme*, vid. Thonissen, *Op. cit.*, t. I, c. 8, sect. 2, p. 292 sqq; Audisio, *Op. cit.*, lib. II, tit VIII, § 10-15, p. 143-146.

hominum persuasio ab ipsa natura, non vero ab humana institutione, quae varia est et contingens, repetenda est; siquidem « causa mutabilis non potest producere effectum immutabilem positive⁴ ».

137. Adhaec, 1° mutuum pactum, cuius tamen nullum vestigium exhibent historica monumenta, non nisi homines, cum quibus libere ictum fuit, adstringere potuisset; posterum enim foedere a maioribus statuto haud tenentur, nisi naturali fundamento superstruatur.

2° Si lex civilis proprietatem creat, tunc quidquid ipsa circa eam constitueret, iustum foret. Id autem quam absurdum sit, nemo non videt; siquidem, docente natura, de ipsis legibus civilibus praeeistente criterio iudicamus, easque iniquas habemus, si quid sanciant, quod iuri proprietatis adversetur. Quare, tametsi extra civilem societatem sufficiens iuris proprietatis tutela non inveniatur, exinde tamen non sequitur ius proprietatis, vel, ut contendit Jouillier², eius stabilitatem a civili dispositione derivare, siquidem haec illud potius subaudit. « Nobis, opportuna sunt haec verba Portalis, insidet hoc iuris principium, non ex hominum pactione, vel ex positiva lege profectum, sed ex penitissima naturae constitutione. . . A systematibus cavendum est, quae terram in iure omnium constituunt, ne ius cuiusquam vereantur³ ».

138. Dices: Doctrina, quae statuit ius acquirendi proprietatem, a natura proficisci, Aquinatis pronuntiatu adversari; siquidem omnia bona primum a natura in communione posita esse docet; deinde vero homines a primaeva illa institutione recessisse, inter se dispertientes bona vi conventionis, seu *secundum humanum conductum*⁴.

139. Ast haec, quin doctrinae, quam statuimus, adversentur, eam potius confirmant. Etenim rerum communitas a natura esse dupliciter dici potest; nimirum vel *positive*, quatenus natura dicat, omnia ita communiter possidenda, ut

⁴ *Qq. dispp.*, De Malo, q. XVI, a. 2 ad 3.

² *Le droit civil Français suivant l'ordre du Code*, l. II, t. II, c. I, sect. I.

³ *Exposé des motifs du Cod. civ.*, *Loi relative à la propriété*.

⁴ 2^a 2^{ae}, q. LXVI, a. 2 ad 1.

nihil proprii haberi possit; vel *negative*, quatenus natura per se nullam rem peculiarem determinavit tamquam propriam huius, vel alterius individui¹. Iam Aquinas primae-
viam et naturalem bonorum communionem non *positive*, quem-
admodum Heinnecius² post Grotium³, sed *negative* acce-
pit. Ait enim: « Communitas rerum attribuitur iuri natu-
rali, non quia ius naturale dicitur omnia esse possidenda
communiter, et nihil esse quasi proprium possidendum;
sed quia secundum ius naturale non est distinctio posses-
sionum, sed magis secundum humanum conductum⁴ ». Sane,
in communione negativa omnibus connatum est ius
apprehendendi res, quae nullius sunt; sed quia illud ius
concretum, et determinatum ad aliquam rem fit per ali-
quod factum positivum, nempe per humanae activitatis e-
xercitium, sequitur, ut donec nemo hoc adhibuerit, non sit
secundum ius naturale distinctio possessionum: « Si con-
sideretur iste ager absolute, non habet unde magis sit
huius, quam illius⁵ ». Illa autem verba, *secundum huma-
num conductum*, non sunt intelligenda, *secundum aliquam
specialem institutionem*⁶, quasi homines consilium inierint
inter se ad deliberate paciscendum; sed quatenus *ipsa naturali
ratione dicante*⁷, idest sponte sua, et ratione velut impellen-
te, ad vitae securitatem, et ad publicam quietem et pacem

¹ Communio *positiva* est communio rerum, quae ad complures do-
minos aequae pertinent, uti contingit in contractu societatis, in haereditate paterna inter filios nondum divisa. *Negativa* vero habetur, quan-
do res in vacuo sunt, et nondum alicui in *particulari* adiudicatae, ita
ut sint *communes*, quia omnibus ius competit eas acquirendi; et sint
nullius, quia nemo, antequam rem acquirat, dicere potest, haec res
est mea, illa est tua. Denique communio *mixta* est, quando res uni-
versitatis, seu plurium certo fine consociatorum propria est, aliique
ab usu et iure ad usum, qui de universitate non sunt, excluduntur:
singuli autem, qui ad hanc pertinent, usum quidem habent, nec ta-
men rem ut propriam ne pro rata quidem tenent; cuiusmodi est com-
munio bonorum, quae apud quosdam coetus Religiosos viget.

² *Elem. iur. nat. et gent.*, lib. I, c. 9, § 233-234.

³ *De iure belli et pacis*, lib. II, c. 2, § 2.

⁴ *Loc. cit.*

⁵ ^{2a} ^{2ae}, q. LVII, a. 3 c.

⁶ *Ibid.* ad 3. — ⁷ *Ibid.*

omnes in eundem finem conspiraverint, quod scilicet quisque
per se, sine dependentia ab intentione et voluntate alterius,
determinatam telluris partem sibi adsciverit, paratus animo
ad factorum alterius rationem habendam.

140. Quodnam autem sit illud factum primigenium, ex quo
ius proprietatis concretum, et determinatum fiat, superest
explicandum¹. Porro hoc factum in *occupatione* consistere
dicimus. Quo nomine intelligitur apprehensio rerum nullius,
animo eas sibi habendi ut proprias. Quocirca ad notionem
occupationis requiritur ex parte rei *occupatae*, ut sit res nul-
lius; atque ut eius naturae sit, quae apprehendi et teneri
possit; respectu autem *occupantis*, ut ponatur factum, quo
res apprehenditur, sive in potestatem redigitur; atque ani-
mus eam habendi ut propriam, necnon externum signum,
quo declaret se rem illam sibi retinere velle².

141. Sane, occupatio legitimus modus res acquirendi di-
cenda est. Etenim qui rem nullius occupat, nemini iniuriam
facit: alia ex parte exercitium propriae activitatis in eam ad-
hibendo, ipsam sibi velut effectum causae coniungit, ac pro-
inde ius habet alios ab ea excludendi. Illa enim ipsa opera,
quam impendit quis in rebus occupandis, in eas ius proprie-
tatis confert, quia exoritur ex illa ius in rem, maius quam
ius alterius cuiuscumque. Hinc s. Thomas: « Quaedam sunt,
quae numquam fuerunt in bonis alicuius . . . ; et talia oc-
cupanti conceduntur³ ».

142. Est autem occupatio modus primigenius; tum quia
spectat ad res, quae nondum in proprietatem alicuius deven-
runt; tum quia quilibet alius acquirendi modus subaudit
rem a nemine adhuc esse occupatam⁴. Quod ex ipsa notio-

¹ Advertito ius proprietatis naturale esse, etiamsi ex facto libero
determinetur, aequae ac iura coniugum ex naturali institutione profici-
scentur, etiamsi factum, quo matrimonium initur, sit liberum. Vid.
Taparelli, *Saggio teoretico di diritto naturale*, vol. I, part. 2, sez. 1,
c. 4, § 402, p. 155-156, Napoli 1850.

² Vid. Zallinger, *Op. cit.*, lib. I, c. XIV, § 114, p. 170, ed. cit.

³ ^{2a} ^{2ae}, q. LXVI, a. 5 ad 2.

⁴ Hoc naturale ius rem occupandi, quae ullius nondum suscepit
proprietatem, etiamsi nullus aliquando labor intercesserit, sentit vel
homo in sylvis enutritus, qui aves, pisces, metalla, aliaque nullius

ne communionis *negativae* confirmari potest, in qua res in medio sunt positae, ut occupationi pateant.

143. Nisi quod hoc occupandi ius certis limitibus circumscriptum sit oportet. Finitur quippe commoditatibus occupantis, et eorum, quorum conservationi prospicere debet, aut eorum, quos sibi adsciscere potest, excolendi viribus. Ea autem occupare, quae sibi inutilia, aliis utilia esse possunt, non licet. Sic ab immensis agris, quos colere non possumus, alios excludere alienum est ab humanitate et iustitia; quippe cum Deus communem omnibus terram dederit, ut communem degerent vitam, non ut rabida et furens avaritia sibi omnia vindicaret. Non ergo primo appulsu in vastam insulam, plurimum familiarum capacem, plurimumque cultura egentem, fieri potest unus paterfamilias totius insulae dominus; neque primo classis suae appulsu domina fit civitas vastae continentis, plurimum civitatum capacis, cui excolendae unius civitatis coloniae nequitquam sufficerent¹.

144. Modum acquirendi primigenium ac principalem in occupatione situm alter primigenius accessorius sequitur, consistens in iure capiendi accessiones, incrementa, ac fructus rei in dominio nostro existentis. Porro dominium complectitur ius ad omnem usum rei nostrae; ergo etiam ius ad capiendas rei accessiones, ad hunc enim finem re nostra uti possumus. *Accessionis* autem nomine venit quodvis incrementum, quod acquirit res nostra, idque aut beneficio naturae, aut hominum facto et industria, vel utroque modo concur-

adhuc potestati subiecta, statim ut sua sibi habet, ac pro libitu insumit, vel distrahit. Diximus, *etiamsi nullus aliquando labor intercesserit*. Nam sunt multa, quae, etsi elaborari non egeant, tamen obiectum esse possunt stabilis proprietatis; et insuper nemo ius habet elaborandi rem ad proprium usum, nisi iam dominium in eam acquisiverit; ac proinde labor tamquam primigenius res acquirendi modus assignari nequit. Est tamen labor quasi finis proximus adeptionis domini; idcirco enim occupans rem sibi facit propriam, ut eam opere suo ad usus suos opportunam reddat.

¹ Falso igitur supposito laborat Arhensii sententia, qui occupatione ius proprietatis acquiri non posse opinatur, eo quod tunc quis integritatem continentis occupare et sibi adsciscere posset; *Corso di diritto naturale*, trad., 2^a Part. special., sez. 2^a, lib. I, c. 3, § I, p. 345, Milano 1857.

rente; unde accessio alia est *naturalis*, alia *industrialis*, alia denique *mixta*².

ART. V. *De successione ex testamento, et ab intestato*

145. De his hic loquimur, quatenus sunt derivati modi acquirendi domini. Iam *testamentum* ex eo appellatur, quod *testatio mentis sit*. Lato sensu significat, ut s. Thomas docet, « quodlibet pactum, quod testibus confirmatur ». Stricto autem sensu accipitur « pro dispositione haereditatis percipiendae² »; atque definitur, *voluntatis iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*; vel plenius, *declaratio ultimae voluntatis, qua quis decernit successores in propria bona post mortem suam*. « Testamentum, inquit s. Ambrosius, dicitur, quo defertur bonorum haereditas³ ».

146. Porro successionem testamentariam esse unum ex legitimis modis acquirendi haereditatem, certum omnino est. In eo autem quaestio occurrit, utrum ultima testatoris voluntas ex lege naturae, an positiva vim et efficaciam suam sumat⁴.

147. Prop. *Testamenta a iure naturae vim suam habent*.

Probatur ex eo quod habere factionem testamenti consequitur ex naturali iure domini. « Possum enim, recte Gro-

¹ De his vid. Zallinger, *Op. cit.*, ibid., § 113, p. 171-173.

² In I Cor. c. XI, lect. VI. Cf. In lib. IV Sent., Dist. VIII, q. II, a. 2, sol. 3 ad 1.

³ De Cain et Abel, c. 7. Testamenta, quoniam ultimae voluntatis naturam habent, nihil iuris in haereditatem transferunt, nisi post testatoris mortem. Quocirca libere revocari possunt, et dispositiones, quae per consequens testamentum fiunt, suum habent effectum. Hinc falso Ad. Thiers testamentum donationi comparavit (*De la propriété*, lib. I, c. 9, p. 30 sqq., Bruxelles 1848); siquidem in donatione ius iam ante mortem donantis in donatario enascitur.

⁴ Peculiaris hac in re est Leibnitii sententia: « Testamenta, ipse ait, mero iure nullius essent momenti, nisi anima esset immortalis. Sed quia mortui revera adhuc vivunt, ideo manent domini rerum; quod vero haeredes reliquerant, concipiendi sunt procuratores in rem suam » (*Nova methodus iurisprudentiae*, part. II, § 20). Quorum primum aperte falsum est; siquidem dominium rerum terrestrium in usum praesentis tantum vitae nobis concessum est: ergo morte finitur. Alterum, aiente Genuense, « attestatione eget, et rescriptum alterius vitae, ut mihi ioculare inventum esse videatur »; *De iure et officiis*, lib. I, c. 14, § IX, p. 163, Venetiis 1783.